

AUSCHWITZ DARK TOURISM - KOHTEENA

Karita Kuusimäki

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2015
Matkailun koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Matkailun koulutusohjelma

KUUSIMÄKI, KARITA:
Auschwitz dark tourism -kohteena

Opinnäytetyö 34 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Huhtikuu 2015

Dark tourism eli synkkä matkailu on matkustamista kohteisiin, jotka liittyvät jollain tavalla kuolemaan, kauhuun, kärsimykseen tai katastrofeihin. Dark tourism on ilmiönä suhteellisen tuore, mutta sen historia juontaa juurensa jo antiikin ajan gladiaattoritaiste-
luihin. Ilmiötä on tutkittu jonkin verran ja siitä on tehty muutamia opinnäytetöitä.

Yksi tunnetuimmista ja eniten vierailuista dark tourism -kohteista on Auschwitzin keskitysleiri. Auschwitz aloitti toimintansa vuonna 1940 ja leiri vapautettiin vuonna 1945. Toimintavuosiensa aikana Auschwitzissa murhattiin yli miljoona ihmistä, joista noin 90 prosenttia oli juutalaisia. Nykyään leiri toimii museona.

Opinnäytetyön aiheena oli selvittää, mitä dark tourism on ja miksi ihmiset valitsevat Auschwitzin matkakohteekseen. Dark tourism -termiä käsitellään Philip R. Stonen luoman synkkyyden asteikon kautta, jolla avataan dark tourismin monisävyistä tarjontaa. Lisäksi työssä esitellään seitsemän erilaista Stonen antamaa esimerkkiä dark tourismin kategorioista. Matkakohteen valintaa selitetään teorialla matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä. Työssä perehdytään myös Auschwitzin keskitysleiriin.

Opinnäytetyö oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen aineistona käytettiin Auschwitziin ja dark tourismiin liittyvää kirjallisuutta ja Internet-aineistoa, valokuvia sekä menetelmäkirjallisuutta. Tiedonkeruumenetelmänä oli haastattelu, jonka kysymykset koskivat Auschwitzia ja haastateltavien henkilöiden sinne tekemiä matkoja.

Auschwitzin historia ja sen historiallinen merkityksellisyys olivat haastateltavien henkilöiden yleisimpiä syitä kyseisen matkakohteen valintaan. Auschwitz on kohteena mielenkiintoinen ja ainutlaatuinen. Jos avautuu mahdollisuus vierailla siellä, siihen mahdollisuuteen kannattaa tarttua.

Asiasanat: dark tourism, synkkä matkailu, keskitysleiri, matkailun työntövoimatekijät, matkailun vetovoimatekijät

ABSTRACT

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme of Tourism

KUUSIMÄKI, KARITA:
Auschwitz as a Site of Dark Tourism

Bachelor's thesis 34 pages, appendices 1 page
April 2015

Dark tourism means travelling to sites which are associated with death, terror, suffering or catastrophes. Dark tourism is rather new as a phenomenon but its history originates from the gladiator battles of the antiquity. The phenomenon has been studied and a few theses have been written about it.

One of the best known and most visited sites of dark tourism is the Auschwitz concentration camp. Auschwitz started its action in 1940 and the camp was released in 1945. During its years of action over a million persons were murdered and about 90 percent of them were Jewish. Nowadays the camp operates as a museum.

The objective of the thesis was to find out what dark tourism is and why people choose Auschwitz as their travel destination. The term "dark tourism" was handled through the Dark Tourism Spectrum by Philip R. Stone to open the diversity of dark tourism. Seven different examples of the categories of dark tourism by Stone were also presented. The choice of a travel destination was explained through the theory of thrust and the attraction factors of tourism. The thesis also studied the Auschwitz concentration camp.

The thesis was a qualitative study using literature and Internet material about Auschwitz and dark tourism, photographs and methodical literature as research material. The data were collected through interviews with questions about Auschwitz and about the trips made there by the interviewed persons.

The history of Auschwitz and its historical importance were the most common reasons to the interviewed persons for choosing that destination. Auschwitz is an interesting and unique site. If there is an opportunity to visit the place, it should be done.

Keywords: dark tourism, concentration camp, thrust factors of tourism, attraction factors of tourism

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUSSUUNNITELMA	6
	2.1 Tutkimuksen kohde	6
	2.2 Käsitteet ja teoria	7
	2.3 Tutkimuskysymykset	10
	2.4 Aineisto ja menetelmät	10
	2.5 Tutkimuksen kulku.....	11
3	DARK TOURISM.....	12
	3.1 Dark tourism	12
	3.2 Dark tourismin historiallinen tausta	12
	3.3 Dark tourismin lajit	13
	3.4 Dark tourismin kirjo	15
	3.5 Seitsemän synkkää palveluntarjoajaa.....	16
4	AUSCHWITZ	19
	4.1 Leirin alku.....	19
	4.2 Auschwitzin vangit ja joukkotuhon alku.....	20
	4.3 Birkenau	21
	4.4 Leirin vapauttaminen ja nykypäivä.....	23
	4.5 Auschwitz matkailullisesta näkökulmasta.....	24
5	HAASTATTELU	26
	5.1 Teemahaastattelu.....	26
	5.2 Haastattelun toteutus	26
	5.3 Haastattelukysymykset.....	27
	5.4 Vastausten analysointi.....	27
6	POHDINTA	31
	LÄHTEET	32
	LIITTEET.....	34
	Liite 1. Haastattelulomake	34

1 JOHDANTO

Maailmasta löytyy todella paljon mielenkiintoisia ja pysäyttäviä matkakohteita. Vuoden 2012 elokuussa matkustin itse yhteen tällaiseen kohteeseen ystäväni kanssa, nimittäin Auschwitzin keskitysleirille. En silloin tiennyt termistä dark tourism, vaan tutustuin siihen opintojeni aikana. Tuntui luontevalta yhdistää nämä opinnäytetyössä, koska Auschwitz on yksi kuuluisimmista dark tourismin kohteista.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, mitä kaikkea termi dark tourism pitää sisällään ja millaisia motiiveja ihmisillä on Auschwitzissa vierailuun. Dark tourismista löysin tietoa pääasiassa erilaisista artikkeleista ja opinnäytetöistä. Matkustamisen taustoja ja motiiveja selvitin suorittamalla teemahaastattelun sähköpostitse ja puhelimitse. Haastattelu suoritettiin aikavälillä marraskuu 2014 – tammikuu 2015 ja vastauksia tuli yhteensä 11 kappaletta. Opinnäytetyöllä ei ollut toimeksiantajaa.

Työn tavoitteena oli tutustua dark tourismiin ja Auschwitziin tarkemmin. Tavoitteena oli myös motiivien selvittämisen lisäksi lisätä ihmisten mielenkiintoa dark tourismia kohtaan ja saada heidät harkitsemaan itsekin kyseistä matkailun muotoa, etenkin Auschwitzin keskitysleirille.

2 TUTKIMUSSUUNNITELMA

2.1 Tutkimuksen kohde

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena on termi dark tourism ja erityisesti yksi kuuluisimmista kyseisen matkailulajin kohteista, Auschwitzin keskitysleiri. Dark tourism on suhteellisen tuore ilmiö. Termin loivat ja tekivät tunnetuksi kaksi brittitutkijaa, Malcolm Foley ja John Lennon, 1990-luvun puolivälissä (Hovi 2011, 182). Termi esitellään tarkemmin kohdassa 2.2.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan heräsi, kun matkustin vuonna 2012 ystäväni kanssa Puolaan vierailukseni Auschwitzissa. Kohde oli erittäin mielenkiintoinen ja pysäyttävä. En silloin tiennyt harrastaneeni dark tourismia, vaan tutustuin termiin opintojeni aikana. Koska Auschwitz on kyseisen matkailulajin kohde, tuntui luontevalta yhdistää ne opinnäytetyössä.

Etelä-Puolassa sijaitseva Natsi-Saksan pystyttämä Auschwitzin keskitysleiri on yksi tunnetuimmista ja eniten vierailuista dark tourism -kohteista maailmassa (Hovi 2011, 187). Esimerkiksi vuonna 2013 kohteessa vieraili yli 1,3 miljoona ihmistä (Auschwitz-Birkenaun museoraportti 2013, 20)¹. Entiseen keskitysleiriin, joka toimii nykyään museona, kuuluu kaksi leiriä; Auschwitz I ja Auschwitz II-Birkenau (Auschwitz-Birkenaun museon kotisivut)². Museon kotisivuilta selviää, että leiri liitettiin vuonna 1979 Unescon maailmanperintökohteiden listalle.

Auschwitz aloitti toimintansa vuonna 1940 ja leirin vapautus tapahtui neuvostosotilaiden toimesta 27. tammikuuta 1945 (Steinbacher 2004, 34, 131). Vuonna 2015 Auschwitzin vapautuksesta tuli kuluneeksi 70 vuotta. Toimintavuosiensa aikana Auschwitzissa murhattiin ainakin 1,1 miljoonaa, mahdollisesti 1,5 miljoonaa ihmistä. Noin 90 prosenttia heistä oli juutalaisia. (Steinbacher 2004, 137, 138.)

---

¹ ”In 2013, the Memorial Site was visited by 1.33 million people” (Auschwitz-Birkenaun museoraportti 2013, 20).

² ”The preserved, authentic Memorial consists of two parts of the former concentration camp: Auschwitz I and Auschwitz II-Birkenau” (Auschwitz-Birkenaun museon kotisivut).

2.2 Käsitteet ja teoria

Tämän opinnäytetyön pääkäsite on itse työn aihe, dark tourism. Muut käsitteet liittyvät opinnäytetyössä käytettävään teoriaan matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä.

Dark tourism on englanninkielinen termi, jota on käytetty tutkimuksissa kuvaamaan ilmiötä kuoleman, kärsimyksen ja pahuuden teemoja hyödyntävästä turismista (Hovi 2011, 181). Tuomas Hovin (2011, 181) mielestä sopivin termi kuvaamaan ilmiötä on englanninkielisissä tutkimuksissa yleisimmin käytetty dark tourism -termin suomennos synkkä turismi. Dark tourism on siis turismia, jonka vierailupaikat liittyvät jollain tavalla kuolemaan, kauhuun, kärsimykseen tai katastrofeihin. Moniin vierailupaikkoihin liittyy myös pahuuden ulottuvuus esimerkiksi kohteissa tapahtuneiden pahoiksi miellettyjen tapahtumien ja tekojen kautta. (Hovi 2011, 182.) Opinnäytetyön aiheeseen ja työssä esiteltävään kohteeseen, Auschwitzin keskitysleiriin, liittyy juuri tällainen pahuuden ulottuvuus ja siksi se sopii käsiteltäväksi kohteeksi tähän työhön.

Keskitysleiri-termillä tässä yhteydessä tarkoitetaan Natsi-Saksan perustamia leirejä toisen maailmansodan aikaan. Natsien noustessa valtaan Saksassa vuonna 1933, he alkoivat sulkea poliittisia vastustajia ja erilaisia vähemmistöryhmiä perustamilleen leireille. Myöhemmin keskitysleireissä säilytettiin pakkotyövoimaa, mutta myös niissä surmattiin vankeja. (Matkalla Maailmalla 2012.) Auschwitz on entinen keskitysleiri, joten tämä termi tulee olla tiedossa, kun kohdetta käsitellään ja esitellään.

Matkailun työntövoimatekijät ovat yksilön sisäisiä sosiopsykologisia prosesseja, jotka toimivat yleisluonteisina lomaviikon tai matkalle lähtemisen sytykkeinä (Järviluoma 2006, 92). Toisin sanoen työntövoimatekijöillä on selitetty kysymystä ”Miksi ihmiset lähtevät lomamatkalle?” (Järviluoma 2006, 92). Tässä opinnäytetyössä etsitään vastausta siihen, miksi ihmiset matkustavat Auschwitziin. Vaikka matka kyseiseen kohteeseen ei välttämättä ole varsinainen lomamatka, silti työntövoimatekijät selittävät haastateltavien vastauksia esitettyyn kysymykseen.

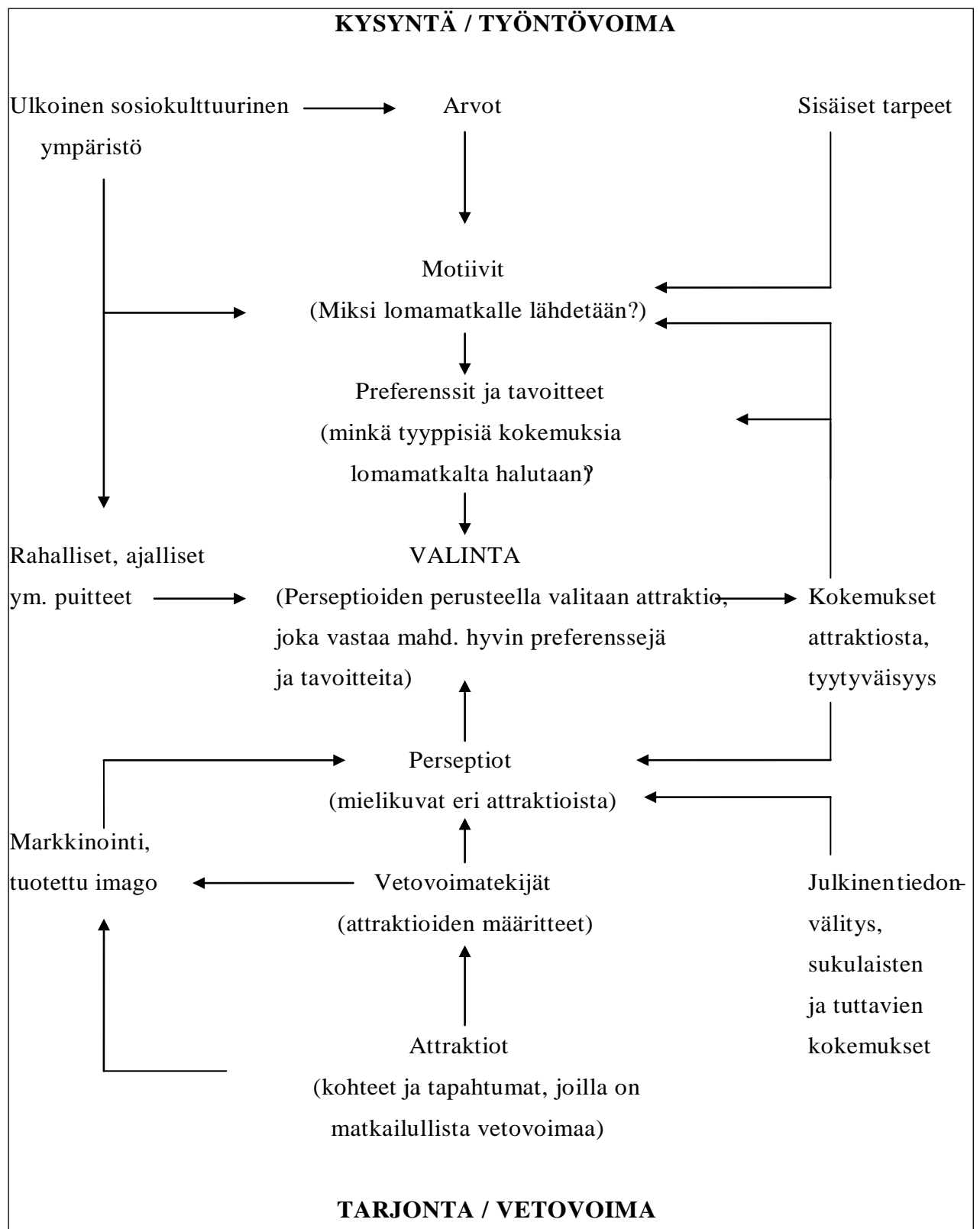
Matkailun vetovoimatekijät puolestaan liittyvät kohdealueisiin tai matkareitteihin ja niiden on katsottu ohjaavan matkakohteen valintaa (Järviluoma 2006, 92). Järviluoman mukaan (2006, 92.) vetovoimatekijöillä taas on selitetty kysymystä ”Millä perusteilla he valitsevat matkakohteensa?”. Hänen mukaansa vetovoimatekijöitä ovat esimerkiksi

luonto, maisema, historia, kulttuuri, matkailupalvelut ja saavutettavuus. Haluan selvittää opinnäytetyössäni syitä Auschwitziin matkustamiseen, joten siksi päädyin käsittelemään aihetta työntö- ja vetovoimatekijöiden kautta.

Matkustamisen motiivit eivät ole terminä aivan yksiselitteinen. Järviluoma (2006, 93) esittelee teoksessaan useampia jäsentelyitä ja luokitteluja matkustamisen motiiveille. Hän kirjoittaa teoksessaan, että Dann määrittelee matkailun motivaation tietoisesti mielentilaksi, joka saa henkilön tai henkilöryhmän lähtemään matkalle ja jota voidaan pitää pätevänä selityksenä tehdyille päätökselle. Motiivit, joiden seurauksena ihmiset päättävät lähteä lomamatkalle, ovat siis mentaalisia ennakkokäsityksiä siitä, että lomamatka tulee tuottamaan fyysisistä tai henkistä mielihyvää (Järviluoma 2006, 92–93). Järviluoman (2006, 106) antamia esimerkkejä motiiveista ovat pako arjesta, rentoutuminen, sosiaaliset kontaktit ja uteliaisuus.

Attraktioilla tarkoitetaan paikkaan sidottuja kohteita tai tapahtumia, joilla on erinäinen määrä vetovoimatekijöitä (Järviluoma 2006, 97). Järviluoman (2006, 97.) mukaan kaikki kohteet tai tapahtumat, joilla on turistista vetovoimaa, ovat attraktioita. Auschwitzia voidaan siis tämän määritelmän mukaan pitää attraktiona.

Opinnäytetyössä käytettävä teoria on teoria matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä sekä niiden heijastumisesta matkakohteen valintaan. Matkakohteen valintaprosessin malleja on useita ja tässä työssä päädyin käyttämään Jari Järviluoman laatimaa koostetta useista yksittäisistä malleista ja mallityypeistä. Analysoin saatuja tuloksia tämän teorian kautta tarkemmin luvussa 5.

KUVIO 1. Lomakohteen valintaprosessi. (Järviluoma 2006, 107)

Kysynnän ja työntövoiman näkökulmasta matkustamisen motiivit generoivat yleisen matkustuspäätöksen. Motiiveihin vaikuttavat yksilön sisäiset fysiologiset ym. tarpeet, arvomaailma ja toisaalta ulkoinen sosiokulttuurinen ympäristö. Prosessin edetessä mo-

tiivit yksilöityvät preferensseiksi ja tavoitteiksi, jotka ilmaisevat, minkä tyyppisiä kokemuksia tai elämyksiä lomamatkalta halutaan. (Järviluoma 2006, 106.)

Mallin tarjontapuolelle sijoittuvat attraktiot ovat puolestaan paikkaan sidottuja kohteita tai tapahtumia ja vetovoimatekijät niiden määritteitä, joista ihmisillä on erilaisia mielikuvia eli perseptioita. Perseptiot voivat olla myönteisiä tai kielteisiä. (Järviluoma 2006, 106.)

2.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksillä haetaan vastauksia tutkimusongelmaan. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- 1) Mitä on dark tourism?
- 2) Miksi ihmiset matkustavat Auschwitziin?

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy suoraan työn aiheeseen, dark tourismiin. Termi oli entuudestaan jo hieman tuttu itselleni, mutta kysymyksellä halusin selvittää dark tourismia ja sitä, mitä se pitää sisällään, tarkemmin. Toinen tutkimuskysymys liittyy valitsemaani dark tourism -kohteeseen, Auschwitziin. Kyseessä on historiallinen ja ei niin tavanomainen matkakohde, joten halusin kysymyksellä selvittää kohteessa käyneiden henkilöiden syitä juuri kyseisen matkakohteen valintaan.

2.4 Aineisto ja menetelmät

Tämän tutkimuksen aineistona on käytetty Auschwitziin ja dark tourismiin liittyvää Internet-aineistoa ja kirjallisuutta, opinnäytetyön tekijän ottamia valokuvia Auschwitzin keskitysleiriltä, menetelmäkirjallisuutta sekä tärkeimpänä teetetyt haastattelun vastauksia. Näin ollen, kyseessä on siis kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysin pääpaino keskittyy mielipiteisiin sekä niiden syihin ja seurauksiin. Siinä keskitytään tekemään johtopäätöksiä moniulotteisemmasta, usein haastatteluihin ja ryhmäkeskusteluihin pohjautuvasta aineistosta. (Taloustutkimus Oy 2014.)

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on haastattelu. Se on yksi tiedonhankinnan perusmuodoista ja hyvin joustavana menetelmänä se soveltuu monenlaisiin tarkoituksiin (Hirsjärvi & Hurme 2009, 11). Tutkimusaineisto on mielekästä koota haastattelemalla, kun tutkimuksen tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa, joka koskee mielipiteitä, käsityksiä, havaintoja, arvoja, asenteita tai kokemuksia (Jyväskylän yliopiston Koppa 2011). Osa haastattelun kysymyksistä koskee juuri näitä.

Erilaisia haastattelutapoja ovat henkilökohtaiset haastattelut, sähköpostihaastattelut, puhelinhaastattelut, teemahaastattelut, avoimet haastattelut ja ryhmäkeskustelut (Verne 2013). Valitsin haastattelutavoiksi sähköpostihaastattelun ja puhelinhaastattelun. Koska en tunne kaikkia haastattelemiani ihmisiä, niin sähköpostihaastattelu on vaivaton menetelmä. Sen avulla voidaan helposti haastatella eri puolella Suomea asuvia henkilöitä. Lähetetty sähköpostiviesti sisälsi saatesanat ja itse haastattelukysymykset. Haastateltavat henkilöt saivat vastata viestiin suoraan kirjoittamalla vastauksensa samaan viestipohjaan. Yhden henkilön haastattelun tein puhelimitse. Sekin on hyvin vaivaton tapa.

Tutkimushaastattelun lajiksi valitsin puolistrukturoidun haastattelun, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. Kyseisessä lajissa kysymykset ovat kaikille samat eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47). Haastattelukysymykset koskevat Auschwitzia ja ihmisten sinne tekemiä matkoja, joten vastausvaihtoehtojen käyttäminen olisi ollut haasteellista. Kun toisena tutkimusongelmista on selvittää, miksi ihmiset matkustavat kyseiseen kohteeseen, omin sanoin vastaaminen antaa vapauden selittää matkakohteen valintaa paremmin. Käytetty haastattelulomake löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä.

2.5 Tutkimuksen kulku

Kolmannessa luvussa esitellään dark tourism -termiä tarkemmin Philip R. Stonen luoman synkkyyden asteikon kautta, jolla avataan dark tourismin monisävyistä tarjontaa. Luvussa esitellään myös seitsemän erilaista Stonen antamaa esimerkkiä dark tourismin kategorioista. Neljännessä luvussa perehdytään Auschwitzin keskitysleiriin, sen historiaan ja nykyhetkeen. Viidennessä luvussa käydään läpi itse haastattelua ja siitä saatuja vastauksia. Kuudennessa luvussa pohditaan työn vaiheita ja edistymistä.

3 DARK TOURISM

3.1 Dark tourism

Dark tourism on kuoleman, kärsimyksen ja pahuuden teemoja hyödyntävää turismia. Termin loivat ja tekivät tunnetuksi 1990-luvun puolivälissä kaksi brittitutkijaa Malcolm Foley ja John Lennon. Sopiva termi kuvaamaan ilmiötä on englanninkielisen dark tourism -termin suomennos synkkä turismi. (Hovi 2011, 181–182.)

Dark tourism on siis turismia, jonka vierailupaikat liittyvät jollain tavalla katastrofeihin, kauhuun, kuolemaan tai kärsimykseen. Kohteissa tapahtuneiden pahoiksi miellettyjen tapahtumien ja tekojen kautta niihin liittyy usein myös pahuuden ulottuvuus. Auschwitz on yksi esimerkki tällaisista kohteista. Kyseisen turismilajin vierailupaikkoja voivat olla esimerkiksi hautausmaat, kuuluisien ihmisten kuolinpaikat, vankilat, terrori-iskujen kohteet, luonnonkatastrofien ja suuronnettomuuksien tapahtumapaikat tai kohteet, joissa esitetään tai lavastetaan kuolemaan liittyviä tapahtumia. (Hovi 2011, 182.)

3.2 Dark tourismin historiallinen tausta

Dark tourism vakiintui viralliseksi termiksi vasta 1990-luvulla, mutta ilmiöllä itsellään on kuitenkin pitkät historialliset juuret. Niin kauan kun ihmiset ovat matkustaneet, he ovat vierailleet myös paikoissa, jotka edustavat dark tourismiin liitettyjä ikäviä teemoja. (Hovi 2011, 183; Ahola & Tuuha 2012, 9.) Dark tourismin varhaisimpina muotoina voidaan pitää jo Rooman valtakunnan aikaisia gladiaattorinäytöksiä ja keskiaikaisia julkisia teloituksia, jotka kummatkin herättivät suurta kiinnostusta aikansa ihmisissä. Rooman Colosseumia voidaan siis pitää yhtenä ensimmäisistä dark tourismin kohteista. (Stone 2006, 147; Ahola & Tuuha 2012, 9.)

3.3 Dark tourismin lajit

Dark tourismin laajaa käsitettä on tarkennettu kirjallisuudessa jäsentämällä sen aktiviteetteja lajeittain. Stone (2006, 149.) sekä Ahola ja Tuuha (2012, 12.) esittelevät töissään professori Anthony Seatonin ajatusta jakaa dark tourism viiteen lajikategoriaan.

Ensimmäinen kategoria edustaa dark tourismia äärimuodossaan, eli vierailua todistamaan julkisten kuolemantuomioiden täytöntöönpanoa. Tämä on nykypäivänä vain muutamissa maissa mahdollista. Ensimmäisen kategorian esimerkkejä löytyy paremminkin historiasta, kuten Rooman gladiaattoritaistelut ja keskiajan julkiset teloitukset. (Stone 2006, 149; Ahola & Tuuha 2012, 12.)

Toiseen kategoriaan sisältyy vierailut yksittäisten kuolemien tai joukkokuolemien tapahtumapaikoilla. Tämä kattaa useita dark tourismin kohteita, joita ovat esimerkiksi taistelukentät, joukkotuholeirit, kuten Auschwitz, ja kansanmurhien tapahtumapaikat. Samaan kategoriaan sisältyvät myös kuuluisien henkilöiden kuolinpaikat ja muiden kuuluisien murhien tapahtumapaikat. (Stone 2006, 149; Ahola & Tuuha 2012, 12.) Esimerkiksi Englannin prinsessa Dianan kuolinpaikka Pariisissa on monien ihmisten vierailukohde.

KUVA 1. Auschwitzin joukkotuholeirin muistomerkki Birkenauissa
(Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

Kolmanteen dark tourismin lajikategoriaan kuuluu vierailut hautapaikoilla ja muistomerkeillä. Tähän kategoriaan lasketaan hautausmaat, kryptat eli hautaholvit, hautamuistomerkit ja sotamuistomerkit. (Stone 2006, 149; Ahola & Tuuha 2012, 12.) Esimerkkejä muistomerkeistä ovat Auschwitzin joukkotuholeirin muistomerkki Birkenauissa (kuva 1) ja Holokaustin muistomerkki Berliinissä (kuva 2).

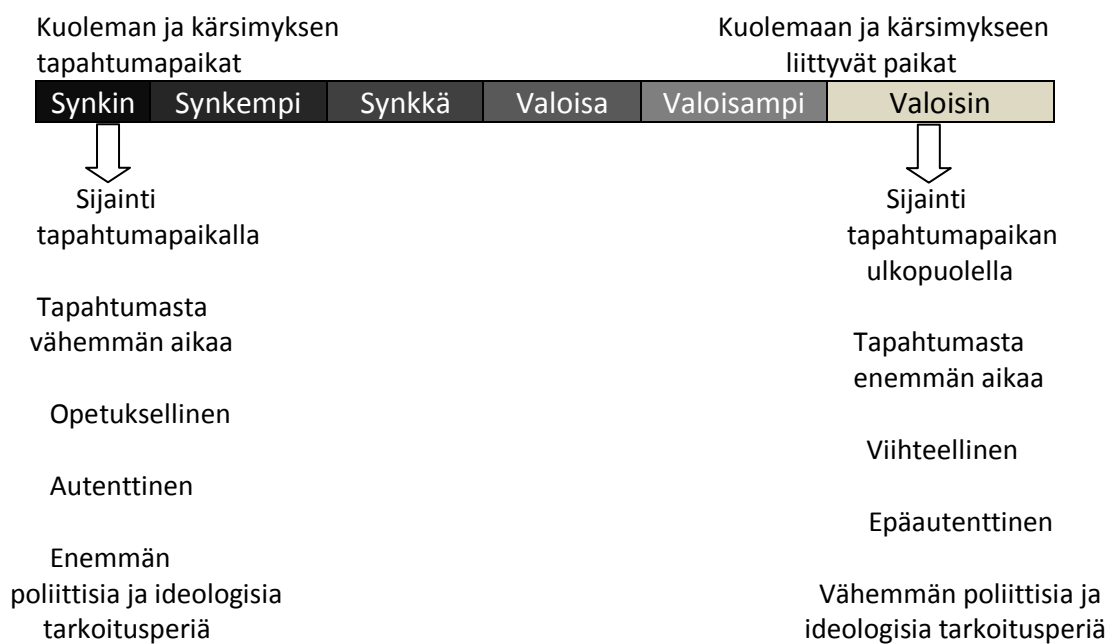
KUVA 2. Holokaustin muistomerkki Berliinissä (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

Neljännessä kategoriassa vierailun kohteena ovat paikat, jotka sisältävät kuoleman todisteita tai esittävät kuolemaa symbolisesti. Nämä kohteet eivät kuitenkaan ole itse kuolemien ja kärsimyksen tapahtumapaikkoja. Esimerkki tällaisesta kohteesta on sotilaallinen The Royal Armouries -asemuseo, joka sijaitsee Leedsissä, Iso-Britanniassa. (Stone 2006, 149; Ahola & Tuuha 2012, 12.)

Vierailu kuolemaa uudelleen esittävissä tai jäljittelevissä nähtävyyksissä edustaa dark tourismin viidettä lajikategoriaa. Alkujaan tähän kategoriaan kuuluivat uskonnollisten teemojen kuolemiin liittyvät näytelmät ja festivaalit. Nykypäivänä kategoriaa voidaan nähdä edustavan esimerkiksi kuuluisien taisteluiden vuotuiset näytökset, jollaisia järjestetään esimerkiksi englantilaisessa rantakaupungissa Hastingsissa. (Stone 2006, 149; Ahola & Tuuha 2012, 12.)

3.4 Dark tourismin kirjo

Dark tourismin tarjonta on nykyään monipuolista ja kattavaa. Siksi eräiden tutkijoiden, kuten Philip R. Stonen, mielestä dark tourismin kohteista on jaoteltavissa erilaisia synkkyyden asteita, joista voidaan muodostaa dark tourismin asteikko (kuvio 1). Se muodostetaan kohteiden oletetun ”pahuuden” asteen ja muiden oletettujen arvojen, kuten eettisyyden, taloudellisuuden ja opetuksellisuuden, mukaan. Vaikka asteikko on vain suunta-antava, se on oiva apuväline tarkasteltaessa ilmiötä. (Hovi 2011, 186; Ahola & Tuuha 2012, 14.)

Kuvio 1. Dark tourismin kirjo (mukaillen Stone 2006, 151; Ahola & Tuuha 2012, 16).

Asteikon synkintä päätä edustavat kohteet, jotka ovat niin sanotusti todellisia kuoleman ja kärsimyksen paikkoja. Näihin kohteisiin liittyy usein myös poliittisia ja ideologisia tarkoituseriä, ja niillä katsotaan olevan suuri opetuksellinen arvo. Tällaisten kohteiden tapahtumat sijoittuvat lähihistoriaan. Yksi esimerkki tämäntapaisesta kohteesta on juurikin Auschwitzin keskitysleiri. (Stone 2006, 150–151; Hovi 2011, 186.)

Asteikon vastakkaisen pään kohteet liittyvät kevyemmin kuolemaan ja kärsimykseen. Tällaisilla kohteilla joko on tai sillä mainostetaan olevan pahaenteinen tai synkkä historia. Näistä kohteista turistit usein etsivät tarkoituksella pelottavia kokemuksia, joten niillä katsotaan olevan enemmän viihteellistä kuin opetuksellista arvoa. Kohteisiin liit-

tyy usein myös fiktiivisyys ja epäautenttisuus. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi Lontoon The London Dungeon -kauhumuseo ja Dracula-turismi Romaniassa. (Stone 2006, 150–151; Hovi 2011, 186–187.)

3.5 Seitsemän synkkää palveluntarjoajaa

Stone (2006) esittelee artikkelissaan seitsemän esimerkkiä erilaisista dark tourismin kohdekategorioista, jotka sisältävät nähtävyyksiä edellisessä kappaleessa esitellyn asteikon molemmista päistä. Hän käyttää näistä kohteista nimitystä ”Seven Dark Suppliers” eli ”Seitsemän synkkää palveluntarjoajaa”. Ahola ja Tuuha (2012) esittelevät nämä myös opinnäytetyössään. Palveluntarjoajat ovat seuraavanlaiset:

1) Synkät huvipuistot (Dark Fun Factories)

Nämä kohteet edustavat dark tourismin asteikon valoisinta tarjontaa. Kohteet ovat kierroksia, nähtävyyksiä tai vierailukohteita, joiden ensisijainen tarkoitus on viihdyttää vierailijaa. Kohteissa esitetään joko todellisia tai fiktiivisiä kuolemia, karmivia tapahtumia tai tragedioita kaupallisin keinoin. Ne ovat luonteeltaan viihdekeskeisiä ja tarjoavat vähemmän aidonoloisen lähestymistavan kauheuksiin. Hyvä esimerkki tällaisesta palveluntarjoajasta on Lontoossa sijaitseva The London Dungeon -teemahuvipuisto, joka tarjoaa erilaisia pelottelunäytöksiä ja erikoistehosteita. (Stone 2006, 152–153; Ahola & Tuuha 2012, 16.) Olen itse vierailut kyseisessä kohteessa ja ehdottomasti pelottavinta koko paikassa oli karmivan Kauhukujan käveleminen.

2) Synkät näyttelyt (Dark Exhibitions)

Synkät näyttelyt sijoittuvat asteikon synkempään päähän ja ovat luonteeltaan vakavampia. Nämä kohteet liittyvät kuolemaan ja kärsimykseen, mutta sijaitsevat usein todellisten tapahtumapaikkojen ulkopuolella. Näyttelyt ovat opetuksellisia ja niiden tarkoitus on herättää ajatuksia vierailijassa ja saada tämä muistelemaan tapahtunutta. Esimerkkejä kyseisistä kohteista ovat erilaiset museot. (Stone 2006, 153; Ahola & Tuuha 2012, 17.) Yksi esimerkki on Lontoon Imperial War Museum, jossa yksi synkistä näyttelyistä käsittelee holokaustia eli toisen maailmansodan aikaista juutalaisten joukkotuhoa (Imperial War Museums: The Holocaust Exhibition 2014).

3) Synkät vankityrmät (Dark Dungeons)

Kyseiset kohteet ovat nimensä mukaisesti entisiä oikeussaleja ja vankiloita, jotka esittelevät entisaikojen rangaistuksia ja rikoksia nykypäivän turisteille. Kohteisiin sisältyy synkkiä ja valoisia puolia, joten ne sijoittuvat asteikon puoliväliin. Tällaiset kohteet ovat usein melko kaupallistettuja ja ne yhdistelevät opetuksellisuutta ja viih-teellisyyttä. Esimerkiksi Etelä-Afrikassa Kapkaupungin edustalla sijaitseva Robben Island, jossa aikoinaan Nelson Mandela vietti vankeutensa, edustaa opetuksellisia vankityrmäkohteita. (Stone 2006, 154; Ahola & Tuuha 2012, 17.)

4) Synkät leposijat (Dark Resting Places)

Synkät leposijat sijoittuvat myös asteikon puoliväliin. Ne ovat hautamuistomerkkejä, hautausmaita ja kalmistoja, joilla on potentiaalista nähtävyyttä. Näitä kohteita käytetään vetovoimatekijöinä vieraiden houkutteluun tietylle alueelle. Samalla näiden kohteita ympäröivien alueiden matkailullinen infrastruktuuri parantuu. Kohteiden viehäytys syntyy kuolleiden läsnäolosta ja myös historia, kulttuuri ja menehtyneiden muistelu ovat tärkeitä tekijöitä. Esimerkkinä Stone mainitsee Père Lachaisen hautausmaan Pariisissa. (Stone 2006, 154–155; Ahola & Tuuha 2012, 17–18.)

5) Synkät pyhätöt (Dark Shrines)

Synkät pyhätöt ovat kohteita ja muistomerkkejä, joiden luona muistellaan ja kunnioitetaan hiljattain menehtyneitä. Ne edustavat sävykirjon synkempää puolta, koska ne sijaitsevat usein lähellä varsinaista tapahtumapaikkaa ja ilmestyvät nopeasti tapahtuneen tragedian jälkeen. Tällaiset kohteet ovat usein tilapäisiä ja niiden tarkoitukselliset eivät yleensä ole matkailullisia. Ground Zero eli New Yorkin World Trade Center -kaksoistornien raunioita ympäröivä alue on kuuluisa esimerkki synkästä pyhätöstä. (Stone 2006, 155–156; Ahola & Tuuha 2012, 18.)

6) Synkät konfliktialueet (Dark Conflict Sites)

Nämä kohteet keskittyvät sota- ja taistelukenttien ympärille. Kohteissa pyritään opettaa vierailijoille historian tapahtumia ja herättämään heissä kunnioitusta taisteluissa kaatuneita kohtaan. Suurin osa järjestetyistä konfliktialueiden kierroksista liittyy ensimmäisen maailmansodan taisteluihin. Tällaiset kohteet sijoittuvat usein asteikon valoisampaan päähän. (Stone 2006, 156; Ahola & Tuuha 2012, 18.)

7) Synkät joukkotuholeirit (Dark Camps of Genocide)

Synkät joukkotuholeirit edustavat dark tourismin kirjon kaikkein synkintä päätä.

Kohteet sijaitsevat todellisilla kuoleman ja kärsimyksen tapahtumapaikoilla. Niiden tarkoituksena on herättää äärimmäisen vahvoja tunnekokemuksia ja osoittaa, että menneisyydessä tapahtuneita kamalia tekoja ei ole unohdettu. Synkät joukkotuholeirit ovat tunnetuimpia kohteita, kun puhutaan dark tourismista. Tunnetuin joukkotuholeiri on tässä työssä käsiteltävä Auschwitz-Birkenaun keskitysleiri. (Stone 2006, 157; Ahola & Tuuha 2012, 18–19.)

4 AUSCHWITZ

4.1 Leirin alku

Etelä-Puolassa sijaitseva Auschwitz-Birkenaun keskitysleiri on yksi tunnetuimmista dark tourismin kohteista maailmassa (Hovi 2011, 187). Monet ihmiset saattavat tietää paikan nimeltä, mutta sen historia saattaa olla tuntemattomampi. Auschwitzin kaupungin alkuperäinen, puolankielinen on Oświęcim ja saksalaisjoukot valtasivat kaupungin toisen maailmansodan alkupäivinä syyskuussa 1939. Vain viikkoa myöhemmin valtaamisesta kaupungin torin nimi oli ”Adolf-Hitler-Platz” ja kaupungin nimeksi oli vaihdettu ”Auschwitz”. (Steinbacher 2004, 23–24.)

Saksan armeijan sotamarsalkka Heinrich Himmler löysi Auschwitzin vuoden 1940 alussa, kun hän etsi sopivia paikkoja, joihin voisi perustaa keskitysleirejä poliittisille vastustajille. Alue ei aluksi vastannut keskitysleiritarkastajien vaatimuksia, mutta puutteista huolimatta he näkivät paikan edut. Etuja olivat hyvä infrastruktuuri, sijainti rautatien solmukohdassa ja se, että alue oli helppo sulkea ulkomaailmalta. (Steinbacher 2004, 29.) Väitetään, että Himmler antoi leirille rakennusmääräyksen 27.huhtikuuta 1940. Himmler oli nimittänyt uuden leirin päälliköksi Rudolf Hössin. Todennäköisesti juuri hänen aloitteestaan leirin porttiin kiinnitettiin välittömästi iskulause ”arbeit macht frei” eli ”työ tekee vapaaksi” (kuva 3). (Steinbacher 2004, 30–31.)

KUVA 3. Auschwitzin ”arbeit macht frei”-kyltti (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

Jo rakennusvaiheessa alue ympäröitiin varoituskylteillä, betonimuureilla, vartiotorneilla ja kaksirivisillä, sähköistetyillä piikkilanka-aidoilla (kuva 4), jotka oli valaistu öisin (Steinbacher 2004, 34).

KUVA 4. Yksi leirin vartiotorneista ja kaksirivistä piikkilanka-aitaa (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

4.2 Auschwitzin vangit ja joukkotuhon alku

Leiri aloitti toimintansa karanteeni- tai läpikulkuleirinä kesäkuun alussa vuonna 1940. Pian kuitenkin Auschwitzista tuli pysyvä laitos ja se avattiin vankilaksi puolalaisille poliittisille vangeille. Alkuvaiheessa asukkaista suurin osa oli muita kuin juutalaisia ja vankeja ei murhattu vielä järjestelmällisesti, toisin kuin myöhemmin. Järjestelmällinen häpäisy alkoi heti vankien saapuessa leirille. Kaikki vangit numeroitiin sisäänkirjautumisen yhteydessä ja tämä numero korvasi heidän nimensä. Vangit pakotettiin riisumaan vaatteensa, heidän päänsä ja vartalonsa ajettiin paljaaksi ja heidät vietiin väkisin suihkuun. Suihkun jälkeen he joutuivat pukeutumaan raidallisesta, karkeasta kankaasta tehtyihin pukuihin. Kaikki vangit myös valokuvattiin. (Steinbacher 2004, 34–37.)

Vangit elivät leirillä surkeissa oloissa. He joutuivat nukkumaan ahtaasti lattialla olkipatjoilla ja monta tuhatta vankia jakoivat keskenään kaksi kaivoa ja viemärijojan. Saniteetti-

tilat asennettiin vasta vuonna 1941. Kun vangit saivat puiset kerrossängyt tiloihinsa, silloinkin vähintään kuuden vangin piti jakaa kolmelle tarkoitettu sänky. Ravinto oli huonoa ja riittämätöntä. (Steinbacher 2004, 41–42.)

Pääleirin, eli Auschwitz I:n, ensimmäiset joukkotapot eivät vielä olleet osa Euroopan juutalaisten järjestelmällistä tuhoamispolitiikkaa. Joukkotapot liittyivät keskeytettyyn eutanasiaohjelmaan, jota varten eri leireissä kokeiltiin erilaisia tappomenetelmiä. (Steinbacher 2004, 92.) Vaikka muissa kuolemanleireissä käytettiin joukkotapoissa hiilimonoksidia, Auschwitzissa päädyttiin Zyklon B:hen, syaanivetyyn, joka oli alkuaan tuholaismyrky (Pogozhev 2007, 201). Joutuessaan hapen kanssa kosketuksiin, vetykiteet muuttuivat kaasuksi, joka tappoi jo pieninä annoksina. Syksyllä 1941 sitä käytettiin aluksi koemielessä vankien murhaamiseen mutta pian se otettiin käyttöön säännöllisesti. Vangit kaasutettiin pääleirin krematoriossa, jossa Zyklon B kaadettiin kattoon tehdyistä rei'istä sisään. Tuhoamisen jälkeen murhatut tuhkattiin tässä samassa rakennuksessa. (Steinbacher 2004, 92–94.)

Vuodesta 1942 eteenpäin suuri enemmistö leirille saapuneista vangeista oli juutalaisia.³ 4.heinäkuuta 1942 vankien karsimisesta tuli vakituinen sääntö ja kyseinen päivämäärä merkitsee juutalaisten järjestelmällisen tuhoamisen alkamista. Karsimisella tarkoitetaan sitä, että leirin lääkärit ja virkamiehet lajittelivat leirille saapuvat vangit työkykyisiksi tai työkyvyttömiksi. Työkykyiset joutuivat koviin olosuhteisiin ja työkyvyttömät, kuten lapset, raskaana olevat naiset, vanhukset, sairaat sekä invalidit, marssitettiin useimmiten suoraan kaasukammioihin. (Steinbacher 2004, 66.)

4.3 Birkenau

Syksyllä 1941 Birkenauissa, jonka puolankielinen nimi oli Brzezinka ja joka sijaitsi noin kahden kilometrin päässä pääleiristä, alettiin rakentaa toista suurta leiriä. Leiristä suunniteltiin jopa 200 000 vangin sotavankileiri. Tällä sivuleirillä elinolot olivat vielä heikommat kuin pääleirillä. Vangit majoitettiin tiiliparakkeihin, joissa ei ollut valettua lattiaa, lämmitystä, saniteettitiloja tai sähkölämmitystä (kuva 5). 180 hengelle suunnitel-

---

³ ”From 1942 the vast majority of those sent to Auschwitz were Jews” (Auschwitz – concentration and extermination camp – e-oppitunti).

tuun parakkeihin sijoitettiin jopa yli 700 vankia. Osa vangeista laitettiin puisiin hevos-
talleihin. (Steinbacher 2004, 95–96.)

KUVA 5. Birkenauin leirin tiiliparakkeja (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

Lokakuussa 1941 Auschwitziin vangittiin noin 10 000 neuvostoliiton sotilasta. Maalis-
kuussa jäljellä olevat 945 vankia siirrettiin Birkenauhun. Kyseinen määrä ei kuitenkaan
riittänyt leirin työvoimaksi ja kun tämä tajuttiin, Birkenauin leiri muuttui monien proses-
sien kautta tuhoamisleiriksi. Vuoden 1943 marraskuussa siitä tuli itsenäinen pääleiri
(kuva 6). (Steinbacher 2004, 97, 100.)

KUVA 6. Birkenauin leirin pääportti (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

Auschwitz-Birkenausta muodostui varsinainen joukkotuhon keskus vasta vuonna 1943, kun muut keskitys- ja tuhoamisleirit olivat hylätty tai lopetettu. Joukkotuho alkoi Birkenauissa. Vangit kuljetettiin leirille rautateitse ahtaissa karjavaunuissa, joissa matka oli saattanut kestää jopa viikkoja (kuva 7). Työkyyttöömät vangit surmattiin Zyklon B:llä bunkkereissa, jonka jälkeen heidän ruumiinsa hävitettiin krematoriossa, joita Birkenauissa oli lopulta viisi. Birkenauin joukkotuho saavutti huippunsa kesällä 1944. Junalaiturille saapui karsintaan päivittäin lähes 10 000 juutalaisvankia. Muutaman kuukauden aikana leiriin saapui noin 438 000 ihmistä ja heidän murhaamisensa oli yksi suurimmista tuhoamistapaista. (Steinbacher 2004, 101–102, 106, 113–114.)

KUVA 7. Karjavaunu, jolla vankeja kuljetettiin leirille (Kuva: Karita Kuusimäki 2012)

4.4 Leirin vapauttaminen ja nykypäivä

Auschwitz-Birkenauin keskitysleiri oli toiminnassa vuosina 1940–1944. Leiri vapautettiin 24. tammikuuta 1945. Toimintavuosina leirillä murhattiin arvioiden mukaan ainakin 1,1 miljoonaa ihmistä, mahdollisesti jopa 1,5 miljoonaa. Heistä noin 90 prosenttia oli juutalaisia. (Steinbacher 2004, 131, 137.) Vangeista oli elossa vain 6000, kun puna-armeijan joukot saapuivat leiriin. Heistä on tänä päivänä elossa enää noin 300 ihmistä. Keskitysleirin vapauttamisesta tuli vuonna 2015 kuluneeksi 70 vuotta. (Mäkelä 2015, 4.)

Nykyään keskitysleiri toimii museona. Museon alueella on yhteensä yli 150 säilynyttä rakennusta ja yli 300 rakennuksen rauniot. Museon näyttelyissä on esillä esimerkiksi vankien hiuksia, matkalaukkuja, kenkiä, silmälaseja ja valokuvia. (Hovi 2011, 187.) Museoon voi tutustua sen Internet-sivuilla sekä sosiaalisessa mediassa Facebookissa, Twitterissä, Instagramissa ja Pinterestissä.

4.5 Auschwitz matkailullisesta näkökulmasta

Auschwitz-Birkenaun keskitysleiri on yksi tunnetuimmista ja eniten vierailuista dark tourism -kohteista maailmassa ja myös yksi Puolan suosituimmista matkakohteista (Hovi 2011, 187). Vuoden 2013 museoraportista selviää, että kyseisenä vuonna leirillä vieraili yli 1,3 miljoonaa ihmistä ympäri maailmaa, joista noin 6000 oli Suomesta. Suurin osa vierailijoista oli nuoria ihmisiä, jotka vierailivat leirillä osana erilaisia koulutusohjelmia. (Auschwitz-Birkenaun museoraportti 2013, 20–21.)⁴

Keskitysleirillä turisti voi vierailla autenttisilla paikoilla, joilla ihmisiä on murhattu ja kidutettu. Museo on autenttinen ja paikan tapahtumat ovat osa länsimaista lähihistoriaa. Koska kohteessa koettu pahuus on todellista, turismin taustalla voi olla halu kohdata konkreettinen pahuus ja halu ymmärtää sitä. (Hovi 2011, 187–188.) Hovin (2011, 185) mukaan kohteet, joihin liittyy kärsimystä ja ennenaikaisesti koettua kuolemaa, kiinnostavat ihmisiä. Syyksi tälle kiinnostukselle Hovi kertoo sen, että tällaisten kohteiden kautta on mahdollista miettiä omaa suhtautumistaan kärsimyksen ja kuolemaan. Toisaalta, dark tourismin kohteet saattavat Hovin mukaan kiinnostaa ihmisiä vain siksi, että niissä on tapahtunut jotain historiallisesta merkittävää tai koska ne ovat yleisesti tunnettuja ja jaettuina matkakohteita. Auschwitz-Birkenau täyttää molemmat kiinnostuksen kriteerit.

Hyvin yleinen tapa vierailla Auschwitzissa on lentää ensin Krakovaan ja tehdä sieltä päiväretki keskitysleirille. Auschwitz sijaitsee noin 70 kilometrin päässä Krakovasta. Helpoin tapa matkustaa sinne on bussi, mutta myös junalla pääsee noin kahden kilometrin päähän keskitysleiristä. Leirien välillä on bussikuljetus. (Rantapallo 2015.)

---

⁴ “Most of them were young people paying their visit as part of various educational programmes” (Auschwitz-Birkenaun museoraportti 2013, 20).

Vierailun voi varata suoraan Auschwitz-Birkenaun museon kotisivuilta tai esimerkiksi Krakovassa majoittumisen yhteydessä hostellista, hotellista tai sightseeing-toimistosta. Muutamat matkatoimistot järjestävät myös retkiä Auschwitziin matkojensa yhteydessä. Kun vierailin ystäväni kanssa Auschwitzissa, majoitumme Krakovan Good Bye Lenin -hostellissa. Ostimme sieltä liput päiväretkelle Auschwitziin. Retkeen sisältyi menopaluu-matka ilmastoidulla pikkubussilla, liput museoon ja opastettu englanninkielinen kierros kummassakin leirin osassa. Normaalisti lippu maksoi 130 zlotya eli noin 30 euroa, mutta opiskelijoilta lipun hinta oli 105 zlotya eli noin 25 euroa. Retken kesto oli noin 6-7 tuntia. (Auschwitz-Birkenaun museon kotisivut; Good Bye Lenin Hostels Krakow.)

5 HAASTATTELU

5.1 Teemahaastattelu

Tässä opinnäytetyössä käytetyn tutkimushaastattelun lajiksi valitsin puolistrukturoidun haastattelun, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. Kyseisessä lajissa kysymykset ovat kaikille samat eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47). Haastattelukysymykset koskevat Auschwitzia ja ihmisten sinne tekemiä matkoja, joten vastausvaihtoehtojen käyttäminen olisi ollut haasteellista. Kun toisena tutkimusongelmista on selvittää, miksi ihmiset matkustavat kyseiseen kohteeseen, omin sanoin vastaaminen antaa vapauden selittää matkakohteen valintaa paremmin. Teemahaastattelu toteutettiin kyselylomakkeen avulla. Käytetty kyselylomake löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (liite 1).

5.2 Haastattelun toteutus

Teemahaastattelun kysymykset on laadittu tutkimusongelmien ympärille ja ne pohjautuvat työssä käyttämäni teoriaan matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä. Teemana kysymyksissä on dark tourism. Haastattelu toteutettiin sähköpostitse ja puhelimitse. Lähetetty sähköpostiviesti sisälsi saatesanat ja itse haastattelukysymykset. Haastateltavat henkilöt saivat vastata viestiin suoraan kirjoittamalla vastauksensa samaan viestipohjaan. Yhden henkilön haastattelun tein puhelimitse.

Päädyin sähköpostitse tehtävään kyselyyn aikataulullisista syistä. Koska en tuntenut kaikkia haastattelemani ihmisiä ja he asuivat eri puolella Suomea, saavutin heidät helpoiten sähköpostitse. Vastaja saivat päättää itse vastausajan, mutta toiveenani oli saada vastauksia mahdollisimman nopeasti. Lähetin haastatteluja 16 kappaletta aikavälillä marraskuu 2014 – tammikuu 2015 ja sain vastauksia yhteensä 11, joista yksi oli puhelimen välityksellä saatu vastaus.

Aluksi minulla ei ollut tiedossa kovinkaan montaa haastateltavaa, mutta sosiaalisen median ja tuttavieni kautta löysin lisää henkilöitä, jotka olivat vierailleet Auschwitzissa. Haastateltavat välittivät viestiäni eteenpäin matkakumppaneilleen, jotka olivat myös kiinnostuneet vastaamaan kysymyksiini.

5.3 Haastattelukysymykset

Lomakehaastattelu sisälsi seuraavat kysymykset:

- Onko dark tourism -käsite sinulle tuttu?
- Milloin vierailit Auschwitzissa?
- Oliko matkasi omatoimimatka vai matkatoimiston järjestämä?
- Miksi valitsit Auschwitzin matkakohteeksesi?
- Suositteletko kohdetta muille?

Ensimmäinen ja neljäs kysymys antavat vastauksia varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Muut kysymykset avaavat tehtyjen matkojen taustaa. Lisäksi haastattelussa kysyttiin taustatekijöitä, eli haastateltavien ikää ja sukupuolta. Vastajat olivat 20 – 53 -vuotiaita, ja vain yksi vastaajista oli mies.

5.4 Vastausten analysointi

Ensimmäinen tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksistä oli ”Mitä on dark tourism?”. Haastateltavilta henkilöiltä kysyttiin ensimmäisessä haastattelukysymyksessä, että onko kyseinen käsite heille tuttu. Heidän tietämyksensä jakaantui aika lailla tasan. Yksi vastaajista kertoi vastauksessaan jopa termin merkityksen; ”Tarkoittanee matkailua kohteisiin, jossa on tapahtunut jotakin erityisen synkkää”.

Kysymykset vierailuajankohdasta ja siitä, että oliko matka omatoimimatka vai matkatoimiston järjestämä, antoivat taustatietoja tehdyille matkoille. Vierailut olivat tapahtuneet aikavälillä 2007–2014. Useimmat olivat käyneet Auschwitzissa vuosina 2012 ja 2014. Yksi heistä oli käynyt kohteessa kahdesti. Kaksi vastaajista oli vierailut Auschwitzissa opiskelijajärjestö Erasmus Student Networkin järjestämällä retkellä ja neljä

erilaisten matkatoimistojen järjestämien laskettelumatkojen yhteydessä. Näissä vastauksissa mainitaan esimerkiksi Hupellus, joka on kuuluisa keväisin järjestettävä opiskelijoiden ja opiskelijahenkisten oma laskufestari (Hupellus Snowfestivals). Loput vastaajista olivat tehneet Puolaan omatoimimatkan ja ostaneet hotellista tai sightseeing-toimistosta liput Auschwitzin suuntautuneelle päiväretkelle.

Toinen tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksistä oli ”Miksi ihmiset matkustavat Auschwitziin?”. Halusin selvittää neljännellä haastattelukysymyksellä ”Miksi valitsit Auschwitzin matkakohteeksi?” kohteessa käyneiden henkilöiden syitä juuri kyseisen matkakohteen valintaan ja tietysti saada vastauksia varsinaiseen tutkimuskysymykseeni. Tämän kysymyksen analysoimisessa käytän luvussa 2.2. esittelemääni teoriaa matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä sekä niiden heijastumisesta matkakohteen valintaan.

Attraktio on kohde, jolla on turistista vetovoimaa ja erinäinen määrä vetovoimatekijöitä (Järviluoma 2006, 97). Auschwitz on siis attraktio. Matkailun vetovoimatekijät liittyvät kohdealueisiin tai matkareitteihin ja niiden on katsottu ohjaavan matkakohteen valintaa (Järviluoma 2006, 92). Järviluoman mukaan (2006, 92) ne antavat vastauksen kysymykseen ”Millä perusteilla ihmiset valitsevat matkakohteensa?”. Hänen mukaansa vetovoimatekijöitä ovat esimerkiksi luonto, maisema, historia, kulttuuri, matkailupalvelut ja saavutettavuus. Näistä vetovoimatekijöistä haastateltavat mainitsivat vastauksissaan useimmin historian. Vastauksissa kerrottiin valinnan perusteiksi esimerkiksi halu konkretisoida Euroopan lähihistoriaa ja etenkin sen synkkää puolta. Perusteeksi mainittiin myös itse paikan historia ja sen historiallinen merkityksellisyys. Sana ”mahdollisuus” löytyi monesta vastauksesta. Matkan yhteydessä oli siis tarjottu mahdollisuutta vierailta Auschwitzissa ja vastaajat olivat tarttuneet tähän mahdollisuuteen, koska se herätti heissä kiinnostusta.

Matkailun työntövoimatekijät ovat yksilön sisäisiä sosiopsykologisia prosesseja, jotka toimivat yleisluonteisina lomavieton tai matkalle lähtemisen syykkeinä (Järviluoma 2006, 92). Toisin sanoen työntövoimatekijöillä on selitetty kysymystä ”Miksi ihmiset lähtevät lomamatkalle?” (Järviluoma 2006, 92). Motiivit selittävät näitä prosesseja. Järviluoma (2006, 93) kirjoittaa teoksessaan, että matkailun motivaatio on tietoinen mielentila, joka saa henkilön tai henkilöryhmän lähtemään matkalle ja jota voidaan pitää pätevänä selityksenä tehdylle päätökselle. Motiivit, joiden seurauksena ihmiset päättävät lähteä lomamatkalle, ovat siis mentaalisia ennakkokäsityksiä siitä, että lomamatka

tulee tuottamaan fyysistä tai henkistä mielihyvää (Järviluoma 2006, 92–93). Järviluoman (2006, 106) antamia esimerkkejä motiiveista ovat pako arjesta, rentoutuminen, sosiaaliset kontaktit ja uteliaisuus.

Uteliaisuus oli jollain tasolla kaikkien haastateltavien motiivina Auschwitzissa käymiseen. He tuskin olisivat käyneet kyseisessä kohteessa, jos se ei herättäisi yhtään kiinnostusta. Motiivina ovat olleet myös sosiaaliset kontaktit. Suurin osa haastateltavista on osallistunut jollekin yhteiselle retkelle, joko opiskelutovereiden tai ystävien kanssa. Yksi haastateltavista kertoo, että ei ensin ollut itse valmis lähtemään Auschwitziin, mutta hänen ystävänsä halusivat nähdä kyseisen paikan.

Haastattelun viimeisenä kysymyksenä oli, että suosittelisivatko haastateltavat kohdetta muille. Vastaukset olivat hyvin yksimieliset, sillä kaikki vastasivat joko ”Kyllä” tai ”Ehdottomasti”. Kaksi henkilöistä ei perustellut vastaustaan millään tavalla. Muut perustelivat vastaustaan esimerkiksi näin:

”Ehdottomasti. Harvassa turistikohteessa pääsee kokemaan ja näkemään jotain samantyyppistä.”

”Ehdottomasti! Paikka avasi täysin erilaisia käsityksiä natsien ja keskitysleirien. Kokemus oli kiehtova, mutta samalla pysäyttävä. Vaikka paikalta oli tuhoutunut jonkin verran rakennuksia, oli suurin osa paikoista vielä entisellään lähes koskemattomina. Yksi parhaista matkakohteistani, missä olen käynyt.”

”Kyllä! Paikka on sellainen, että jokaisen tulisi kokea se tunne, joka siellä tuli. Jos joku on joskus sanonut, että siellä eivät edes linnut laula, niin se pitää paikkansa.”

Yllä olevissa vastauksissa puhutaan henkilökohtaisista kokemuksista. Vaikka viimeinen kysymys oli yksinkertaisesti ”Suosittelisitko kohdetta muille?”, osa haastateltavista halusi kuitenkin kertoa omista tuntemuksistaan matkaan liittyen, vaikka en erikseen kysynyt niistä. ”Kokemus oli kiehtova, mutta samalla pysäyttävä.” tiivistää hyvin sen, millainen kokemus vierailu Auschwitzissa on. Yhden haastateltavan vastaus viimeiseen kysymykseen oli seuraavanlainen:

”Kyllä. ”Herkkähermoisena” ajattelin ensin vierailun jättävä aiheita painajaisuniin, mutta näin ei käynyt. En pystynyt seuraamaan bussimatalla vanhoja aiheesta kertovia dokumentteja, mutta paikan päällä ei tuntunut yhtä pahalta, vaikka järkyttäviä asioita näimme ja kuulimme. Oli vaikea uskoa tapahtumia todeksi, vaikka tunnemme historian ja todisteet puhuivat puolestaan. Meillä oli todella hyvä opas, joka osasi kertoa tapahtumista mielenkiintoisesti. Käynti valaisi ja antoi paljon lisätietoa noista ajoista. Kävimme myös toisella juutalaisten keskitysleirillä Birkenauissa, joka kuului retken osaan. Tämä paikka oli jotenkin järkyttävämpi.”

Hän todella toi vastauksessaan esille kokemustaan ja tunteuksiaan. Toisella leirillä hän tarkoittaa Auschwitz II-Birkenauta, eli toista leirin osaa, joka myöhemmin toimi pääleirinä ja varsinaisena joukkotuhon keskuksena. Birkenauin leirille johti vain yksisuuntainen rautatie. Nämä raiteet ja asemalaituri aiheuttivat itsessäni jonkinlaista ahdistusta. Paikka tuntui todella jotenkin järkyttävämmältä, olihan siellä surmattu paljon enemmän ihmisiä kuin alkuperäisessä pääleirissä. Kuten vastauksista tulee esille, haastateltavat tosiaan suosittelisivat kohdetta muille ja haluaisivat heidän kokevan Auschwitzin ainutlaatuisen ilmapiirin.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessini on edennyt suhteellisen helposti. Aihe tuli vastaan Kotimaan matkailu -kurssin tiedonhankintaosuudella, jossa annettiin aiheita kansainvälisten e-aineistojen hakuun. Pitkästä aihelistasta juuri dark tourism herätti mielenkiintoni. Kun tutustuin aiheeseen lisää, tajusin harrastaneeni kyseistä matkailulajia vieraillessani Auschwitzissa. Alustavan aikataulusuunnitelmani mukaan ajattelin varata opinnäytetyön tekemiseen aikaa noin puoli vuotta. Aloitin työni loppusyksystä ja nyt keväällä sain sen valmiiksi, juuri niin kuin ajattelin.

Opinnäytetyön haastattelut toteutin aikavälillä marraskuu 2014 – tammikuu 2015. Alkuvaiheessa minulla ei ollut tiedossa kovinkaan montaa haastateltavaa, mutta sosiaalisen median ja tuttavien kautta löysin lisää henkilöitä, jotka olivat vierailleet Auschwitzissa. Haastateltavat välittivät viestiäni eteenpäin matkakumppaneilleen, jotka olivat myös kiinnostuneet vastaamaan kysymyksiini. Valitettavasti en löytänyt opinnäytetyöleni toimeksiantajaa yhteydenotoistani huolimatta.

Tutkimuskysymykseni olivat: mitä dark tourism on ja miksi ihmiset matkustavat Auschwitziin. Ensimmäistä tutkimuskysymystä selvitin kirjallisuuden avulla ja sainkin selville paljon sen sisällöstä. Toista kysymystä selvitin tutkimushaastattelulla. Haastattelun vastauksissa matkan motiiviksi mainittiin useimmin historia. Uteliaisuus oli myös jollain tasolla kaikkien haastateltavien motiivina Auschwitzissa käymiseen. He tuskin olisivat käyneet kyseisessä kohteessa, jos se ei herättäisi yhtään kiinnostusta. Haastateltavat olivat tyytyväisiä valitsemaansa kohteeseen ja suosittelisivat sitä muille.

Auschwitz on erittäin mielenkiintoinen ja pysäyttävä kohde. Se edustaa Euroopan lähihistorian synkkää puolta. Jos tällaiset paikat kiinnostavat edes yhtään, suosittelen vierailemaan kyseisessä paikassa. Dark tourism on hyvin vähän esillä matkailusta puhuttaessa. Toivon, että työni herättää ihmisten mielenkiinnon sitä kohtaan ja saa heidät harkitsemaan matkojen tekemistä kyseisen matkailumuodon kohteisiin, etenkin Auschwitziin.

LÄHTEET

- Ahola, K. & Tuuha, T-S. 2012. Synkkä matkailu: Teemallisten tuotekokonaisuuksien kysyntä kotimaisten ja kansainvälisten matkailijoiden keskuudessa. Matkailun liikkeenjohdon koulutusohjelma. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Auschwitz-Birkenau. Museon kotisivut. Luettu 15.12.2014.
<http://en.auschwitz.org/m/>
- Auschwitz-Birkenau. 2013. Museoraportti. Luettu 15.12.2014.
http://en.auschwitz.org/m/index.php?option=com_content&task=view&id=620&Itemid=49
- Good Bye Lenin Hostels Krakow. Krakow Tours. Luettu 20.4.2015.
<http://www.goodbyelenin.pl/krakow-tours/general/krakow-tours>
- Hirsjärvi & Hurme. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopintopaino.
- Hovi, T. 2011. Synkkä turismi. Sananjalka 53, s. 181–195.
- Hupellus Snowfestivals: Laskufestarit vailla vertaa. Luettu 27.3.2015.
<http://www.hupellus.net/>
- Imperial War Museums. 2014. The Holocaust Exhibition. Luettu 6.3.2015.
<http://www.iwm.org.uk/exhibitions/iwm-london/the-holocaust-exhibition>
- Jyväskylän yliopiston Koppa. 2011. Haastattelut. Luettu 18.12.2014.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankinta/menetelmat/haastattelut>
- Järviluoma, J. 2006. Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailu vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kyhyräinen, J. & Ylätaalo, S. 2010. Maailmanperintökohde Verlan vetovoimaisuus ja potentiaaliset asiakkaat. Matkailun koulutusohjelma. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Lachendro & Setkiewicz. Auschwitz – concentration and extermination camp. E-oppitunti. Luettu 12.2.2015.
<http://en.auschwitz.org/lekcja/1/>
- Matkalla Maailmalla. 2012. Keskitysleirit. Luettu 9.12.2014.
<http://www.matkallamaailmalla.fi/21.Keskitysleirit.html>
- Mäkelä, K. 2015. He jäivät eloon! Iltalehti. Taustat ja tekijät – liite. 27.1.2015, 4
- Pogozhev, A. 2007. Pako Auschwitzista. Neuvostosotilaan tarina. Suom. Lintuniemi, P. Hämeenlinna: Minerva Kustannus.

Rantapallo. 2015. Rantapallon kohdeopas: Krakova. Luettu 20.4.2015.

<http://www.rantapallo.fi/puola/krakova/>

Steinbacher, S. 2008. Auschwitz - lyhyt historia. 2.painos. Suom. Kauko, T. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Alkuperäinen teos 2004.

Stone, P.R. 2006. A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. Luettu 25.2.2015.

http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=philip_stone

Taloustutkimus Oy. 2014. Kvalitatiivinen tutkimus. Luettu 17.12.2014.

http://www.taloustutkimus.fi/tuotteet_ja_palvelut/tiedonkeruuratkaisut_ja_monitila/kvalitatiivinen_tutkimus/

Tampereen teknillinen yliopisto. Liikenteen tutkimuskeskus Verne. 2013. Kysely- ja haastattelumenetelmät. Luettu 18.12.2014.

<https://www.tut.fi/verne/tutkimusmenetelmat/kysely-ja-haastattelumenetelmat/>

Virikko, H. Kirjallisen raportoinnin ohje. Tampereen ammattikorkeakoulu.

<https://intra.tamk.fi/documents/11121/0/KirjallisenRaportoinninOhje2013.pdf/2db6c86f-2d22-47dd-8408-d86dd6f2a98c>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

Hei!

Olen Karita Kuusimäki ja opiskelen Tampereen ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyöni aihe on Auschwitz dark tourism-kohteena. Tämän haastattelun kysymykset liittyvät sinne tekemääsi matkaan. Voit kirjoittaa vastauksesi tähän sähköpostiin. Toivoisin vastausta mahdollisimman pian. Kiitos!

Ikä:

Sukupuoli:

Onko dark tourism -käsite sinulle tuttu?

Milloin vierailit Auschwitzissa?

Oliko matkasi omatoimimatka vai matkatoimiston järjestämä?

Miksi valitsit Auschwitzin matkakohteeksesi?

Suosittelisitko kohdetta muille?